

Η μουσική παιδεία στην Πολιτεία του Πλάτωνα

Ειρήνη Νικολάου

Ο Πλάτων στην Πολιτεία εξετάζει τη θέση της μουσικής στην εκπαίδευση και τη δύναμή της να επιδρά στην διαμόρφωση του ήθους του ανθρώπου. Η μουσική παιδεία στο έργο του Πλάτωνα, αλλά και γενικά στην αρχαιότητα είχε μια πιο διευρυμένη έννοια από τη σημερινή, καθώς σήμαινε την όλη παιδεία, και περιελάμβανε την ποίηση, το θέατρο, τις εικαστικές τέχνες και τα όμοια. Οι τομείς που περιλαμβάνει η μουσική εκπαίδευση στην Πολιτεία είναι οι εξής: 1. Οι μύθοι και η σωστή επιλογή τους, 2. Ο σωστός τρόπος έκφρασης των μύθων και 3. Οι κατάλληλες μελωδίες και αρμονίες, οι κατάλληλοι ρυθμοί και όργανα στην εκπαίδευση των νέων. Μέσω της μουσικής παιδείας ο Πλάτων προσβλέπει στην καλλιέργεια αρετών, όπως της σωφροσύνης, της ανδρείας, της εγκράτειας, της μεγαλοφυχίας. Το είδος αυτό εκπαίδευσης αποκτά κανείς μέσω του εθισμού και της άσκησης, και απευθύνεται στην ηθική και πνευματική καλλιέργεια των πολιτών. Οι θέσεις αυτές του Πλάτωνα έχουν επηρεάσει και την σκέψη νεότερων φιλοσόφων και παιδαγωγών και καθιστούν το έργο του επίκαιρο για την σημερινή μουσική πραγματικότητα.

Λέξεις-κλειδιά: Πλάτων, Πολιτεία, μουσική εκπαίδευση

Η μουσική στην αρχαία Ελλάδα έχει μία σημασία ευρύτερη από τη σημερινή, καθώς περιλαμβάνει την ποίηση, το θέατρο, τις εικαστικές τέχνες (Δεσποτόπουλος, 1980) και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον λόγο, την κίνηση και το χορό. Η σχέση εξάλλου της μουσικής με την ποίηση είναι άμεση και μάλιστα η μουσική θεωρείται θεραπευτική της ποίησης. Οι αρχαίοι Έλληνες αγαπούν και σέβονται την μουσική για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος λόγος συνδέεται με την αντίληψή τους ότι με τη βοήθεια της μουσικής διευκολύνεται η εκπαίδευση των νέων, καθώς η μουσική βοηθάει στην αφομοίωση των νοημάτων του λόγου. Ο δεύτερος, εξίσου σημαντικός, λόγος είναι η πίστη τους στον ηθοπλαστικό χαρακτήρα της μουσικής. Η μουσική θεωρείται φορέας ήθους και αποτελεί βασικό στοιχείο της εκπαίδευσης ενός σωστού πολίτη, και –κατά συνέπεια– είναι σημαντική για τη διαμόρφωση των αρχών όλης της πολιτείας, αφού η μορφή του πολιτεύματος είναι συνάρτηση του ήθους των πολιτών και τανάπαλιν. Γι' αυτό αφενός μεν δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο περιεχόμενό της, αφετέρου δε επιδεικνύεται ιδιαίτερη προσοχή κατά την εισαγωγή στη μουσική νεωτεριστικών στοιχείων (Νικολάου, 2006:78). Για τον ελεύθερο πολίτη

της Αθηναϊκής κοινωνίας είναι απαραίτητη η μουσική εκπαίδευση, η οποία είναι ανώτερη από οποιαδήποτε «βάνανυση τέχνη».

Ο Πλάτων στην ιδανική του *Πολιτεία* θεωρεί ότι η μουσική εκπαίδευση αποτελεί ένα άριστο παιδαγωγικό μέσο. Χαρακτηριστικά (*Πολιτεία*, 376 e) αναφέρει: *ἔστιν δέ που ἡ μὲν ἐπὶ σώμασι γυμναστική, ἡ δ' ἐπὶ ψυχῇ μουσική*. Οι θέσεις του είναι σχεδιασμένες με πολύ προσεκτικό τρόπο τονίζοντας τόσο τη σχέση της μουσικής με τον άνθρωπο όσο και το ρόλο της στην κοινωνία. Η προσαρμογή της παιδείας, ανάλογα με τη φύση του κάθε ανθρώπου, η κριτική του πνευματικού πολιτισμού που παρέχεται στους νέους και ο ηθοπλαστικός ρόλος της μουσικής είναι μερικές από τις βασικές τοποθετήσεις του που έχουν επηρεάσει και την σκέψη νεότερων φιλοσόφων και παιδαγωγών, όπως επισημαίνει και η Stamou (2002), και καθιστούν το έργο του επίκαιρο για την σημερινή μουσική εκπαίδευση.

Η μουσική στο έργο του Πλάτωνα

Οι απόψεις του Πλάτωνα για την μουσική απαντούν σε ολόκληρο το έργο του. Συνοψίζοντας τους τομείς οι οποίοι κατά τον Πλάτωνα σχετίζονται με την ενασχόληση με την μουσική, αυτοί μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες (Barker, 1984). Η πρώτη κατηγορία, που αποτελεί και το κύριο μέρος της παρούσας εργασίας, περιλαμβάνει τομείς που σχετίζονται με τη θέση της μουσικής στην εκπαίδευση και τη δύναμή της να επιδρά στην διαμόρφωση του ήθους του ανθρώπου. Η μουσική στην κατηγορία αυτή έχει μια πιο διευρυμένη έννοια από τη σημερινή, όπως ήδη αναφέρθηκε.

Μέσω της μουσικής εκπαίδευσης ο Πλάτων προσβλέπει στην καλλιέργεια αρετών, όπως της σωφροσύνης, της ανδρείας, της εγκράτειας, της μεγαλοψυχίας (*Πολιτεία*, 402 b-c). Το είδος αυτό εκπαίδευσης αποκτά κανείς μέσω του εθισμού και της άσκησης (*Πολιτεία*, 518 d-e), καθώς η μουσική παιδεία *ἔθεσι παιδεύουσα...*, *οὐκ ἐπιστήμην παραδιδούσα...* (*Πολιτεία*, 522 a· πρβλ. *Πολιτεία*, 519 a-b) και απευθύνεται στην ηθική και πνευματική καλλιέργεια των πολιτών. Σε αυτή τη θεματική περιλαμβάνονται και αρκετές αναφορές στην μουσική της εποχής του Πλάτωνα, μουσική που ο ίδιος θεωρούσε φθοροποιοί (βλ. και Csapo, 2004). Οι σχετικές απόψεις απαντούν κατά κύριο λόγο στα έργα του *Πολιτεία* (397 b-401 b, 401 d-402 a, 410 a-412 b, 423 d-425 a) και *Νόμοι* (653 c-660 c, 664 b-671 a, 700 a-701b, 798 d-799b, 799 e-802 e, 812 b-e).

Η δεύτερη κατηγορία συνδέεται στενά με το έργο των σύγχρονων Πυθαγορείων, ασχολείται με την αφηρημένη ανάλυση των μουσικών

δομών, και παρουσιάζει ένα πρόγραμμα για την αρμονική ως μία μαθηματική επιστήμη (Barker, 1984:124). Το χωρίο, που κατά κύριο λόγο δείχνει τη θέση του Πλάτωνα πάνω στο θέμα αυτό, βρίσκεται στο βιβλίο Ζ της *Πολιτείας* του (530c-531c), όπου το μάθημα της *ἀρμονικῆς* συγκαταλέγεται, ύστερα από την αριθμητική, τη γεωμετρία, τη στερεομετρία και την αστρονομία και πριν από τη Διαλεκτική, σε εκείνα τα αντικείμενα μάθησης και εκπαίδευσης που βοηθούν την ψυχή να στραφεί προς την Υπέρτατη Ιδέα του *ἀγαθοῦ* (*Πολιτεία*, 518 c). Η εκπαίδευση σε αυτό το σημείο περνά σε ένα νέο στάδιο. Ο Πλάτων προχωρά πέραν της καλλιέργειας του θάρρους, της μετριοπάθειας και της αρμονίας της ψυχῆς και οδεύει προς μια εκπαίδευση που έχει ως απώτερο σκοπό της να προσεγγίσει τον υψηλότερο στόχο του ανθρώπου, την αναζήτηση της φιλοσοφίας, που συνεπάγεται την βαθμιαία υπέρβαση της αισθητής εμπειρίας (Lippman, 1964:74· βλ. και Καϊμάκης, 2004).

Σύμφωνα με τον Barker (1984:124) η τρίτη κατηγορία παρουσιάζει το συνδυαστικό κρίκο μεταξύ των δύο, συσχετίζοντας με μαθηματικό τρόπο καθορισμένες αρμονικές δομές με τη σύσταση της ανθρώπινης ψυχῆς, καθώς και με την αντίστοιχη δομή του σύμπαντος σε μεγάλο βαθμό. Στην ενότητα αυτή, εντάσσεται και το πολύ ενδιαφέρον κεφάλαιο της αρμονίας των σφαιρών (Sambursky, 1987), όπου οι σχετικές απόψεις του Πλάτωνα εκτίθενται στο βιβλίο Ι της *Πολιτείας* (616 d 6-617 b 7), καθώς και στον *Τίμαιο* (34 b-36 d), όπου ασχολείται με την δημιουργία της κοσμικής ψυχῆς.

Ο Barker (1984:54) αναφέρει ότι την ενότητα αυτή συμπληρώνουν και κάποια άλλα από τα έργα του Πλάτωνα, όπου αναπτύσσονται κάποιες ιδέες σχετικά με τη φυσική βάση του ήχου και της ακοῆς, και συγκεκριμένα με το φαινόμενο της συμφωνίας, ιδέες που βρίσκονται στα θεμέλια των σπουδών στο χώρο της Ακουστικής που πραγματοποιούνται διαδοχικά από τον Αριστοτέλη και τους μεταγενέστερους του. Με το συγκεκριμένο θέμα ασχολείται ο Πλάτων στον *Τίμαιο* (67 a-c και 79 e - 80 b), καθώς και στον *Φίληβο* (17 a-e).

Για την καλύτερη κατανόηση του ρόλου της μουσικής στην πλατωνική *Πολιτεία*, είναι απαραίτητο να γίνει σαφές σε ποιους απευθύνονται οι δύο πρώτες κατηγορίες που αφορούν την μουσική εκπαίδευση. Ο Πλάτων διακρίνει τρεις τάξεις πολιτών, ανάλογα με τις δυνατότητες του καθενός. Η πρώτη αποτελείται από την τάξη των εργατών και των δημιουργών, η δεύτερη από τη στρατιωτική τάξη και η τρίτη από εκείνη των φυλάκων, των αρχόντων της πολιτείας (*Πολιτεία*, 369 a-372 e). Η πρώτη τάξη έχει ως σκοπό της να παρέχει τα απαραίτητα για τη ζωή, η δεύτερη να διευρύνει τα σύνορα του κράτους και η τρίτη να κυβερνήσει τη χώρα (Rusk, 1967). Ο χωρισμός αυτός του Πλάτωνα

βασίζεται στη γνωστή θεωρία των μετάλλων (*Πολιτεία*, 315 a-c). Πίστευε ότι ο κάθε άνθρωπος έχει δημιουργηθεί από διαφορετικό υλικό και για διαφορετικό λόγο. Οι γεωργοί και οι τεχνίτες έχουν δημιουργηθεί από χαλκό ή σίδηρο. Αυτοί που υπηρετούν στο στρατό είναι φτιαγμένοι από ασήμι και τέλος εκείνοι που έχουν την ικανότητα να διοικούν είναι φτιαγμένοι από χρυσό.

Για τη δεύτερη και την τρίτη τάξη πολιτών είναι απαραίτητη η μουσική εκπαίδευση της πρώτης κατηγορίας που περιλαμβάνει τομείς που σχετίζονται με τη θέση της μουσικής στην εκπαίδευση και τη δύναμή της να επιδρά στην διαμόρφωση του ήθους του ανθρώπου. Το πρώτο αυτό είδος παιδείας, όπως επισημαίνει ο Δεσποτόπουλος (1980:104), που περιλαμβάνει την εκπαίδευση με μουσική και γυμναστική είναι η αδιαφόριστη για όλους παιδεία, που έχει αποστολή ψυχοπλαστική συνάμα και σωματοπλαστική. Το δεύτερο είδος παιδείας, που περιλαμβάνει την αρμονική ως μία από τις μαθηματικές επιστήμες και κορυφώνεται με την σπουδή της Διαλεκτικής, προορίζεται μόνο για τους πνευματικά προικισμένους, αυτούς που επρόκειτο να κυβερνήσουν, για την τρίτη τάξη πολιτών και έχει αντικείμενο τις νοητικές δυνάμεις του ανθρώπου (Δεσποτόπουλος, 1980:104).

Πρέπει να παρατηρηθεί ότι για την τάξη των τεχνιτών (*Πολιτεία*, 95 d-49 a), δεν προβλέπονταν κάποια εκπαίδευση (Pappas, 1998), καθώς ο Πλάτων απέκλειε τις τέχναις από την εκπαίδευση, αφού τις θεωρούσε βάνανσαι που άπασαι έδοξαν είναι (*Πολιτεία*, 522 b). Ωστόσο για την τάξη αυτή πρότεινε να λαμβάνουν μία εκπαίδευση σχετική με την τέχνη που εξασκούν κοντά σε έμπειρους του είδους τους (Rusk, 1967).

Η εκπαίδευση με μουσική στην Πολιτεία

1. Η διδασκαλία των μύθων

α. Οι μύθοι και η σωστή επιλογή τους (*Πολιτεία*, 337 a-387 c)

Η μουσική εκπαίδευση στην ορθή *Πολιτεία* περιλαμβάνει την διδασκαλία των μύθων, που αν και στο σύνολό τους δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα ψέμα, έχουν και κάποιες αλήθειες μέσα τους. Αυτός είναι και ο λόγος που θα πρέπει η επιλογή τους να είναι προσεκτική (*Πολιτεία*, 377 b, 378 d-e), αφού η νεαρή ηλικία είναι αποφασιστικής σημασίας για τη διάπλαση του χαρακτήρα. Ο Πλάτων προτείνει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην επιλογή των μύθων και των μυθοποιών (*Πολιτεία*, 377 b), και να γίνει μια αναθεώρηση της παλιάς παιδείας σχετικά με τους μύθους που είναι κατάλληλοι για την εκπαίδευση (*Πολιτεία*, 377 b-c).

Για τη θεώρηση του μύθου από τον Πλάτωνα διαφωτιστική είναι η θέση του Brisson (2003:153), ο οποίος επισημαίνει ότι για ένα φιλόσοφο όπως ο Πλάτων, ο μύθος παρουσιάζει δύο ελαττώματα. Πρόκειται για ένα λόγο μη επαληθεύσιμο, ο οποίος συχνά μπορεί να εξομοιωθεί με έναν ψευδή λόγο. Επιπλέον, είναι μία αφήγηση, τα συστατικά στοιχεία της οποίας παρουσιάζουν μια τυχαία αλληλουχία, σε αντίθεση με τον λόγο που χρησιμοποιεί επιχειρήματα, του οποίου η εσωτερική οργάνωση εμφανίζει ένα χαρακτήρα αναγκαιότητας. Ο μύθος όμως έχει και πλεονεκτήματα, όπως τη δύναμη να αλλάξει κανείς τη συμπεριφορά του υποδεέστερου μέρους της ανθρώπινης ψυχής (*αυτόθι*), αφού ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του είναι η δύναμη της πειθούς προς το ακροατήριό του.

Γι' αυτό ο Πλάτων, στρέφεται προς ένα παιδαγωγικά σωστό προσανατολισμό των μύθων (*Πολιτεία*, 378 c-e). Προχωρά σε μια κριτική των μεγάλων ποιητών, του Ησίοδου, του Ομήρου και άλλων (*Πολιτεία*, 377 d-378 a), καθώς αυτοί είναι που συνθέτουν τους ψεύτικους μύθους. Προτείνει δηλαδή, οι μύθοι που θα επιλεγούν να έχουν ως κριτήριο την καλλιέργεια της αρετής στην ψυχή των παιδιών, καθώς τα ίδια δεν έχουν την ικανότητα να κρίνουν αν είναι σωστό ή όχι αυτό που ακούνε. Ο Πλάτων δε ξεχνά να επισημάνει ότι η παιδαγωγική απόρριψη ενός έργου δεν σημαίνει και την καλλιτεχνική του απαξίωση (*Πολιτεία*, 387 a-b, 398 a-b). Ο περιορισμός δηλαδή που έθετε στους δημιουργούς των τεχνών δεν περιείχε την έννοια της λογοκρισίας και της ανελευθερίας (Ανδρόνικος 1986), αλλά της υπόδειξης (*Πολιτεία*, 378 e- 379), ώστε οι άνθρωποι της τέχνης να κινούνται μέσα στα πλαίσια της ομορφιάς, της αρμονίας και της τάξης (*Πολιτεία*, 401 c).

Διαφωτιστική για τη θέση του Πλάτωνα απέναντι στις τέχνες είναι οι απόψεις του στο I βιβλίο της *Πολιτείας*. Εκεί αναφέρεται στην καλλιτεχνική λειτουργία (*Πολιτεία*, 596 a - 605 c), καθώς και στην επίδραση της τέχνης πάνω στον άνθρωπο (*Πολιτεία*, 605 e - 607 a). Οι εικαστικές τέχνες, η ποίηση και η μουσική (πρβλ. *Νόμους*, 668 b-c) αναπαριστούν (μιμούνται) αισθητά αντικείμενα, που είναι μιμήσεις των *Ίδεών* και βρίσκονται πολύ μακριά από την αλήθεια (Παπανούτσος, 1977, Nehamas 1982). Κατά τον Πλάτωνα *Ίδέα* αποκαλείται η ουσία των πραγμάτων. Οι *Ίδέες* είναι μη υλικές οντότητες (*άυλες*) και αποτελούν τα αντικείμενα της πραγματικής γνώσης τις οποίες ο νους μπορεί να συλλάβει σχεδόν ανεξάρτητα από τις αναπαραστάσεις της πραγματικότητας (Barker, 1989:53). Θεωρεί όλα τα αισθητά αντικείμενα ως μιμήσεις των *Ίδεών*, αφού για κάθε αντικείμενο που ανήκει στον αισθητό κόσμο υπάρχει και η αντίστοιχη *Ίδέα*. Τα ορατά, δηλαδή

αντικείμενα, αποτελούν απομιμήσεις των πραγματικών αντικειμένων, τα οποία ανήκουν στον κόσμο των *Ίδεών* (Γιαννικόπουλος, 1989:207).

β. Ο σωστός τρόπος έκφρασης των μύθων (*Πολιτεία*, 392 c-398 a)

Κατά τον Πλάτωνα η Πολιτεία θα πρέπει να λαμβάνει μέριμνα και για τον τρόπο εκφοράς των μύθων. Καταλήγει σε δύο είδη δυνατής έκφρασης: ο πρώτος περιλαμβάνει τη διήγηση με λίγα στοιχεία μίμησης (*Πολιτεία*, 396 e), και ο δεύτερος περιλαμβάνει μίμηση και σε πολύ μικρότερο βαθμό διήγηση (*Πολιτεία*, 397 b).

Ο Πλάτων χωρίζει την ποίηση σε αφηγηματική και μιμητική. Στην αφηγηματική ποίηση ο αφηγητής περιγράφει απλώς τα γεγονότα σε τέτοιο βαθμό ώστε όταν αναφέρεται στα λόγια κάποιου να γίνεται σε *oratio obliqua* (σε πλάγιο λόγο) (Urmson, 1982:127). Στην μιμητική ποίηση από την άλλη μεριά, ο αφηγητής υποδύεται κάποιο χαρακτήρα και εκφέρει τα λόγια που θα έλεγε εκείνος, πρόκειται για έναν *oratio recta* (έναν ευθύ λόγο) (*αυτόθι*), είναι μια φωνητική ηθοποιία. Οι δύο αυτοί τρόποι μπορούν να συνδυαστούν και με τις ανάλογες αρμονίες και ρυθμούς. Στο πρώτο είδος διήγησης ταιριάζει η σωστή μεταχείριση μιας μόνο αρμονίας και του ίδιου πάντα ρυθμού, αφού οι μεταβολές που υπάρχουν είναι λίγες (*Πολιτεία*, 397 b). Αντιθέτως στο δεύτερο είδος διήγησης ταιριάζουν όλες οι αρμονίες και οι ρυθμοί, αφού περιλαμβάνει όλες τις μεταβολές σε όλες τις δυνατές μορφές τους (*Πολιτεία*, 397 c).

Ο Πλάτων εγκρίνει για την εκπαίδευση τον πρώτο τρόπο, υποστηρίζοντας την απλότητα και την έλλειψη μεγάλης ποικιλίας, αν και παραδέχεται ότι ο δεύτερος τρόπος παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, αφού είναι πιο ευχάριστος (*Πολιτεία*, 397 d). Ωστόσο, το είδος της μίμησης που οφείλει να περιέχει ένας μύθος με σωστό παιδαγωγικά προσανατολισμό είναι η αποδοκιμασία της μίμησης των ανελεύθερων πράξεων (*Πολιτεία*, 396 d), και η έγκριση της μίμησης που αναφέρεται σε χρηστά ήθη.

Ο αφηγηματικός τρόπος εκφοράς της ποίησης θεωρείται από τον Πλάτωνα, καταλληλότερος για την εκπαίδευση, αφού ο ακροατής δεν κατευθύνεται από τον αφηγητή, αλλά οποιαδήποτε στιγμή μπορεί να απεμπλακεί, κάτι που δεν συμβαίνει με το μιμητικό τρόπο εκφοράς του λόγου και το δράμα γενικότερα, όπου ο ακροατής συμμετέχει στον πλαστό κόσμο του ζωντανού, αλλά ψευδώς αποδιδόμενου λόγου (Brann, 2004:89). Προϋπόθεση βεβαίως παραμένει οι μύθοι να αφηγούνται πράξεις χρηστών ανθρώπων, να υμνούνται οι θεοί και να υπάρχει έλεγχος του περιεχομένου τους από τους ιδρυτές της πολιτείας (βλ. και Morgan, 2006).

2. Τα κατάλληλα άσματα και μελωδίες για την εκπαίδευση (*Πολιτεία*, 398 c- 401 a).

Η μελωδία (*τὸ μέλος*) αποτελείται από τρία στοιχεία: *λόγον*, *ἀρμονίαν* και *ῥυθμόν*. Ὅσον αφορά το λόγο ισχύουν τα ίδια που αναφέρθηκαν για το λόγο της απλής διήγησης (*Πολιτεία*, 398 d). Οι αρμονίες, οι οποίες απορρίπτονται είναι η μειξολύδιος και η συντονολύδιος που έχουν θρηνητικό ἀκousμα (*Πολιτεία*, 398 e), αφού πρόκειται για μελωδίες που είναι ἀχρηστες όχι μόνο για τους άντρες, αλλά και για τις γυναίκες που θέλουν να διατηρήσουν την αξιοπρέπεια τους. Ο West (1999) αναφέρει ότι ο Πλάτων απορρίπτει τη σύντονη αρμονία, γιατί χρειάζεται υπερβολή στη φωνή και μεταβολή της ποιότητά της. Ο Αριστοτέλης (*Πολιτικά*, 1342 b 20) ξεκαθαρίζει πως τη σύντονη αρμονία δεν μπορούσαν να την τραγουδήσουν οι ηλικιωμένοι. Η φύση τους προσφέρει αντί για αυτές τις χαλαρές αρμονίες.

Ὡστόσο απορρίπτονται για την εκπαίδευση και οι αποκαλούμενες μαλθακές αρμονίες, που συνηθίζονταν στα συμπόσια, όπως η ιωνική και η λυδική, που τις ονομάζουν και χαλαρές (*Πολιτεία*, 398 e-399 a). Οι αρμονίες που τελικά αποδέχεται ο Πλάτων είναι η δωρική και η φρυγική (*Πολιτεία*, 399 a-c). Η δωρική αρμονία κρίνεται κατάλληλη, καθώς ταιριάζει σε ένα γενναίο άνθρωπο και αρμόζει στις πολεμικές επιχειρήσεις. Στον *Λάχητα* (188 d) επίσης, θεωρεί ότι η ζωή του πραγματικού μουσικού, η οποία είναι σύμφωνη με τα λόγια του, είναι εναρμονισμένη όχι με την ιωνική ή τη φρυγική ή τη λυδική αρμονία, αλλά με τη δωρική, που είναι και η μόνη ελληνική (Henderson, 1969· Landels, 1999). Η δε φρυγική συνδέεται με τις ειρηνικές πράξεις του ανθρώπου. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Πλάτων δεν αναφέρεται καθόλου στην αιόλια αρμονία ούτε στην *Πολιτεία* ούτε αλλού, που πιθανόν να σημαίνει ότι δε χρησιμοποιείται εκείνη την εποχή (Μονρο, 1894).

Οι διάφορες αρμονίες είναι κατάλληλες για διαφορετικές περιπτώσεις η καθεμιά τους. Η συναισθηματική δύναμη της μουσικής και η δύναμή της να επιδρά στην ανθρώπινη ψυχή, καθώς και η δυνατότητα της να αποτυπώνει ψυχικές καταστάσεις είναι κάτι το οποίο ισχύει και σήμερα, είναι κάτι το οποίο είχαν αντιληφθεί και αναλύσει οι αρχαίοι Έλληνες (Neubeker, 1986, πρβλ. Παλαμώτου-Θωμαΐδου, 1997· Reinach 1999). Το ονομαζόμενο *ἦθος* των αρμονιών είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό της αρχαίας ελληνικής μουσικής και σημαίνει τον ηθικό χαρακτήρα που εμπνέει στην ψυχή η μουσική (Μιχαηλίδης, 1989:134).

3. Τα κατάλληλα όργανα για την εκπαίδευση (*Πολιτεία*, 399 c- e)

Ο Πλάτων απορρίπτει τα πολύχορδα και τα όργανα με τις πολλές αρμονίες. Θεωρεί ακατάλληλα τα τρίγωνα, τις πηκτίδες, και όλα τα παρόμοια, καθώς και τον αυλό (*Πολιτεία*, 399 c-e). Η Neubecker (1986:151), αναφέρει πως η ιδιαίτερη ηχητική επίδραση του αυλού αμβλυνόταν, όταν γινόταν η χρήση του για τη συνοδεία του χορού. Ως κατάλληλο όργανο δέχεται την λύρα και την κιθάρα, αποδεχόμενος, όπως λέει τον Απόλλωνα και τα όργανά του από τον Μαρσύα και τα όργανά του (*Πολιτεία*, 399 e). Ωστόσο στους *Νόμους* (655 a) ο Πλάτων, πλάι στον Απόλλωνα και τις Μούσες δέχεται και το Διόνυσο.

Τα όργανα που απορρίπτει έχουν τη δυνατότητα να παράγουν πολλές αρμονίες με αποτέλεσμα να υπάρχουν αρκετές μεταβολές και χρωματισμοί στο άκουσμά τους. Επίσης, ο Πλάτων θεωρεί ότι η μουσική πρέπει να συνυπάρχει πάντοτε με το λόγο. Υποστηρίζει δηλαδή την προτεραιότητα του φωνητικού μέρους έναντι του οργανικού. Εξάλλου ο ρόλος των μουσικών οργάνων είναι η συνοδεία των τραγουδιών (δηλαδή του λόγου) και λιγότερο συχνά γίνεται η καθαρά οργανική τους χρήση, μια προτεραιότητα όμως που αρχίζει να αντιστρέφεται στην κλασική εποχή γεγονός για το οποίο διαμαρτύρονται οι υπέρμαχοι της πιο συντηρητικής παράδοσης, μεταξύ αυτών και ο Πλάτων (Νικολάου 2006). Ο Πλάτων διαμορφώνει τις θέσεις του για την μουσική παιδεία πάνω σε αριστοκρατικά πρότυπα συμπεριφοράς (Pappas, 1998), και θεωρεί ότι οι νεωτεριστικές τάσεις δεν έχουν τίποτε να προσφέρουν στον ηθικό ρόλο της μουσικής, δεν ικανοποιούν δηλαδή τα κριτήρια που θέτει ο Πλάτων για την μουσική ως φορέα ήθους. Υποστηρίζει ότι η χρήση μουσικών οργάνων με πολλές αρμονίες δεν ταιριάζουν στο πρότυπο του ελεύθερου πολίτη που θέλει να δημιουργήσει, ο οποίος επιπλέον δεν χρειάζεται να είναι εξοικειωμένος με τη γνώση του παιξίματος ενός μουσικού οργάνου σε δεξιότεχνικό βαθμό.

Η προετοιμασία δηλαδή των μαθητών σε ένα δεξιότεχνικό επίπεδο κατοχής του οργάνου, που απαιτεί έντονη εξάσκηση και τεχνική εργασία είναι δυνατόν να οδηγήσει σε λάθος επιδιωκόμενο σκοπό, που δεν είναι άλλος από την ελλιπή καλλιέργεια της διάνοιας. Εξαιρετικά βέβαια για τον όχλο επιτρέπει τη χρήση της παραδοσιακής τους σύριγγας (*Πολιτεία*, 399 d). Το πρότυπο αυτό του πολίτη αναπτύσσει ιδιαίτερα και ο μαθητής του Αριστοτέλης στο όγδοο βιβλίο των *Πολιτικών*.

4. Οι κατάλληλοι ρυθμοί για την εκπαίδευση (*Πολιτεία*, 399 d- 401 a)

Σκοπός και μέριμνα του φιλοσόφου είναι να εντοπιστούν εκείνα τα είδη ρυθμού που αποτυπώνουν την κόσμα και γενναία συμπεριφορά (*Πολιτεία*, 399 e). Η ευπρέπεια στον τρόπο ζωής και το ηρωικό φρόνημα αποτελούν τις αφορμές για τη συγκρότηση του ρυθμικού μέλους (Τερέζης, 1999:168) στην πλατωνική *Πολιτεία*. Ο Πλάτων διακρίνει δύο κατηγορίες ρυθμών: εκείνους τους οποίους αντιστοιχούν στους ανελεύθερους και ηθικά παραστρατημένους ανθρώπους και εκείνους τους οποίους αντιστοιχούν στις ακριβώς αντίθετες ψυχικές διαθέσεις (*Πολιτεία*, 400 b).

Οι κατηγορίες στις οποίες χωρίζει ο Πλάτων τους ρυθμούς προσδιορίζουν τρόπους συμπεριφοράς. Όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Τερέζης (1999:169) η μουσική κατά περίπτωση ικανοποιεί διαφορετικούς ανθρωπολογικούς τύπους. Και επειδή αυτοί οι τύποι δεν κινούνται απλά σ' ένα επίπεδο αυτοαναφοράς αλλά προεκτείνονται και στις λειτουργίες του κοινωνικού σώματος, έμμεσα διαφαίνεται η συνάφεια της μουσικής με την ποιοτική ή όχι συγκρότηση των συλλογικών μορφωμάτων. Ωστόσο, ο Πλάτων για τα θέματα αυτά θεωρεί ότι καταλληλότερος να μιλήσει είναι ο Δάμων, δάσκαλος του, θεωρητικός της μουσικής και πολιτικός του 5^{ου} αι. Το όνομά του είναι συνδεδεμένο με την επίδραση της μουσικής στην ψυχή και στον χαρακτήρα του ανθρώπου καθώς και με την παιδευτική δύναμη της μουσικής (Kroh, 1996:128).

Τα πλεονεκτήματα που φέρνει στη ζωή του ανθρώπου η μουσική παιδεία παρουσιάζει ο Πλάτων συγκεντρωτικά με τα ακόλουθα λόγια (*Πολιτεία*, 401 d και 402 a): "ο ρυθμός και η αρμονία διαπερνούν ως τα τρισβάθα την ψυχή και την καταεξουσιάζουν μ' όλη τους τη δύναμη, και φέρνουν μαζί τους την ομορφιά και την κάνουν όμορφη, αν είναι ορθός ο τρόπος ανατροφής, ειδικά το εναντίον...γι' αυτό θα εγκρίνει όλα τα ωραία και με ευχαρίστηση θα τα δέχεται στην ψυχή του και μ' αυτά θα τρέφεται και μ' αυτά θα τελειοποιείται σε κάθε αρετή, ενώ απεναντίας θα ψέγει και θα αποστρέφεται κάθε τι άσχημο από νέο παιδί ακόμα, πριν να μπορεί να εξηγήσει την αποστροφή του με τον ορθό λόγο, που όταν κατόπι έρθει, αυτός ο ορθός λόγος, θα τον αγκαλιαστεί σαν παλιός γνώριμος και σχετικός που του ήταν από τη μουσική του μόρφωση"¹. (πρβλ. *Πρωταγόρα* 326 b, *Νόμοι* 659 e - 660 a).

Τα πλεονεκτήματα της μουσικής εκπαίδευσης που περιγράφει ο Πλάτων αποτελούν την κατάλληλη ανατροφή της φιλοσοφικής φύσης, όχι στην πληρότητά της, αλλά σε εκείνο το στάδιο της ανάπτυξής της στο

---

¹ Η μτφ. είναι του Γουπάρη (1954: 213).

οποίο είναι κυρίως φανταστική και συναισθηματική, όχι λογική και στοχαστική. Με το να παρουσιάζονται στην ψυχή οι αληθινές αρχές της ανθρώπινης ζωής μέσω του αισθητηριακού υλικού το οποίο είναι ικανή να αφομοιώσει, την προετοιμάζουν ασυνείδητα με σκοπό να τις αφομοιώσει σε ένα μεταγενέστερο στάδιο σε μια πιο ορθολογιστική μορφή (Nettleship, 1963:92-93).

5. Μουσική και αρετή

Ο Πλάτων ολοκληρώνει την εικόνα που έχει για το σωστό «μουσικό» συμπληρώνοντας και κάτι επιπλέον για τα χαρακτηριστικά του (*Πολιτεία*, 402 d - 403 c). Είναι βέβαιο, όπως υποστηρίζει, ότι το καλύτερο θέαμα που μπορεί κανείς να απολαύσει είναι ο συνδυασμός μιας ψυχής με χρηστά ήθη με ένα σώμα με ανάλογες ιδιότητες. Σε περίπτωση, όμως που το δεύτερο δεν ισχύει ο σωστά αναθρεμμένος μουσικός μπορεί να αγαπήσει το σωματικό ελάττωμα, παρά την ελαττωματική ψυχή.

Η μουσική συνδέεται, εκτός των άλλων, και με την προαγωγή της αρετής, όσο και αν το περιεχόμενό της κατά τους αρχαίους Έλληνες είναι διαφορετικό σε διάφορες εποχές. Σε κάθε περίπτωση, η αρετή κατά τους αρχαίους Έλληνες δεν είναι κάτι το οποίο επιβάλλεται από τους νόμους, αλλά συνδέεται με μια όμορφη και αρμονική ψυχή (Dickinson, 1932:222). Αυτή η αρμονία είναι που συνδέει την μουσική με την ηθική, αυτή είναι που μπορεί να ανασύρει στην επιφάνεια την ομορφιά της ψυχής, αφού μπορεί να εισχωρήσει στο είναι του ανθρώπου (Νικολάου, 2006).

Ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζουν και οι απόψεις του για την γυμναστική εκπαίδευση (*Πολιτεία*, 403 d - 410 a). Όπως παρατηρεί ο Πλάτων, για να προκύψει μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα θα πρέπει να υπάρξει συνδυασμός της καλλιέργειας των δύο στοιχείων της ψυχής (*Πολιτεία*, 411e): του *θυμοειδούς* μέσω της γυμναστικής και του *φιλοσοφικού* μέρους της ψυχής μέσω της μουσικής.

6. Μουσική και πολιτεία

Μια τέτοια μόρφωση βάζει ο Πλάτων ως βάση για τους μελλοντικούς φύλακες της *Πολιτείας* του. Τέτοιοι άνθρωποι με κύρια απαίτηση την ηθικότητα ως προς την κοινωνία, πρέπει να είναι επικεφαλής, ώστε να μην κινδυνεύει η πολιτεία, άνθρωποι οι οποίοι λαμβάνουν ισορροπημένη αγωγή με μουσική και γυμναστική (*Πολιτεία*, 411 e).

Ο Πλάτων θεωρεί πολύ σημαντική την επίδραση της μουσικής εκπαίδευσης και κατ' επέκταση της τέχνης (γι' αυτό και επισημαίνει ότι

θα πρέπει να υπάρξει ανάλογη έρευνα με αυτής της μουσικής και για το περιεχόμενο των άλλων τεχνών [*Πολιτεία*, 401 b-d)], για την μετάδοση των αρχών της πολιτείας και τη διασφάλιση της κοινωνικής ισορροπίας (*Πολιτεία*, 400 b). Στο χωρίο της *Πολιτείας* 424 c, επηρεασμένος και από τις σχετικές θέσεις του Δάμωνα (=DK 37 B 10), ότι δηλαδή οι φύλακες της τάξης του κράτους έπρεπε να είναι πληροφορημένοι για την αξία που έχει η μουσική για την ηθική διαπαιδαγώγηση και για την διατήρηση της κοινωνίας (Kroh, 1996:128), ο Πλάτων αναφέρει ότι τα μουσικά είδη δεν γίνεται να μεταβληθούν, αν δε μεταβληθούν και οι μεγαλύτεροι πολιτικοί νόμοι.

Ο Christopher Small (1983:295) γράφει ότι η τέχνη, η εκπαίδευση και η κοινωνία βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση, έτσι ώστε αν συμβεί μια αλλαγή σε κάποιο από τα τρία αυτά μεγέθη επηρεάζει και τα υπόλοιπα δύο. Η κοινωνία, βέβαια, ασκεί συνολικά τη μεγαλύτερη επίδραση, καθώς όμως η κοινωνία διαμορφώνεται από τις ιδέες, είναι φανερό πως δέχεται και αυτή επιδράσεις. Όπως εύστοχα παρατηρεί και ο Beardsley (1989:71) η τέχνη είναι τόσο σοβαρή υπόθεση, που δεν είναι δυνατό να αφηθεί στον καλλιτέχνη.

Συμπεράσματα- Προτάσεις

Όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Δεσποτόπουλος (1980:104), η παιδεία της πλατωνικής πολιτείας είναι μία κατ' εξοχήν ανθρωπιστική παιδεία. Ένα σημαντικό μέρος των απόψεων του Πλάτωνα για την μουσική εκπαίδευση περιέχουν αρχές που μπορούν να εφαρμοστούν στη σημερινή μουσική εκπαίδευση, αλλά και να μεταφέρουν στην κοινωνία μας το ιδεώδες της πλατωνικής παιδείας που απαρτίζεται από την ισορροπία μεταξύ ψυχής και σώματος.

Αν λάβει κανείς υπόψη ότι ο όρος «μουσική» στην αρχαία Ελλάδα έχει μία πιο διευρυμένη έννοια από τη σημερινή, καθώς περιλαμβάνει την ποίηση, τις εικαστικές τέχνες και το χορό είναι δυνατόν να αποτελέσει ένα παράδειγμα για τους σημερινούς μουσικούς παιδαγωγούς, για το πώς η μουσική μπορεί να συνδυαστεί στη διδασκαλία της με το χορό, την κίνηση γενικότερα και το λόγο.

Ενδιαφέρον για τη σημερινή μουσική εκπαίδευση έχουν και οι απόψεις του για την επιλογή των μύθων, οι οποίες έγκεινται τόσο στην καταλληλότητα του λεκτικού τους περιεχομένου όσο και του κατάλληλου τρόπου εκφοράς τους. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο Πλάτων υποστηρίζει μια κριτική της πνευματικής παραγωγής με στόχο την προστασία των παιδιών της νεαρής ηλικίας από την εντύπωση της ασχήμιας στη ψυχή τους. Είναι δυνατόν η θέση αυτή να υπενθυμίσει το

πόσο σημαντική είναι η προσεκτική επιλογή του υλικού, όπως ενός τραγουδιού ή ενός παραμυθιού που προορίζεται για τα παιδιά (π.χ. για μία δραστηριότητα δραματοποίησης), τόσο ως προς τα μηνύματα που αυτό μπορεί να μεταδώσει όσο και ως προς την καταλληλότητα του λεξιλογίου που χρησιμοποιείται, για να γίνεται κατανοητό από τα παιδιά των διαφόρων ηλικιών.

Επιπλέον η επιλογή από τον Πλάτωνα οργάνων που δε χρειάζονται ιδιαίτερη δεξιοτεχνία καθώς και αρμονιών ή ρυθμών για την εκπαίδευση ανάλογα με το ήθος της κάθε αρμονίας ή του τρόπου ζωής που αντανακλά ο κάθε ρυθμός, καταδεικνύει ότι είναι απαραίτητο στην εκπαίδευση να επιλέγουμε την μουσική εκείνη που ως φορέας ήθους έχει τη δυνατότητα να μεταφέρει τα ανάλογα χαρακτηριστικά.

Ο Πλάτων κάνει ένα σαφή διαχωρισμό μεταξύ των αισθητικών κριτηρίων, χρησιμοποιώντας κανείς ένα σύγχρονο όρο, που καθιστούν ένα καλλιτεχνικό προϊόν κατάλληλο για την εκπαίδευση. Στο χωρίο 400 c της *Πολιτείας* γράφει ότι όταν υπάρχουν οι ιδιότητες της ευσημοσύνης και της ευρυθμίας, εκείνο που ακολουθεί είναι η εντύπωση της ωραιότητας, ενώ αντιθέτως τις ιδιότητες της ασχημοσύνης και της αρρυθμίας ακολουθεί η εντύπωση της ασχήμιας. Μία τέτοια θέση, η απαίτηση δηλαδή του καθορισμού των κατάλληλων αισθητικών κριτηρίων, είναι όσο ποτέ άλλοτε επίκαιρη στη σημερινή σχολική πραγματικότητα, αλλά και στην κοινωνία γενικότερα, όπου υπάρχει ένας καταγιγισμός καλλιτεχνικών προϊόντων αμφίβολης πολύ συχνά ποιότητας που προβάλλονται από άτομα που κάποιες φορές δεν έχουν ουσιαστική σχέση με την μουσική και την τέχνη. Γι' αυτό και ο Πλάτων πολύ σωστά τονίζει την ανάγκη ανάθεσης του έργου εντοπισμού του καλού και του ωραίου στους ειδικούς, σ' αυτούς δηλαδή που έχουν από φυσικού τους τη δυνατότητα να το κάνουν (*Πολιτεία*, 401 c βλ. και Τερέξης, 1999).

Ο Πλάτων, αντιμετωπίζει την μουσική εκπαίδευση ως μια ολοκληρωμένη και πολύπλευρη γνώση η οποία βασίζεται στην ενότητα της μελωδίας, του λόγου και της κίνησης (Stamou, 2002:11) αντιτίθεται στην εξειδικευμένη γνώση και βασίζεται σε ένα ποιοτικό σύστημα. Το πρότυπο της μουσικής εκπαίδευσης που προτείνει ο Πλάτων αν το μεταφέρει κανείς στο σήμερα μπορεί να οραματιστεί την μουσική εκπαίδευση ως απαραίτητο εφόδιο της μόρφωσης του «ελεύθερου» ανθρώπου, μέσω της χρησιμότητάς της για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, αλλά και της αναγκαιότητας της προσωπικής ενασχόλησης του καθενός με αυτή από μικρή ηλικία, σε ένα ερασιτεχνικό τουλάχιστον επίπεδο που σκοπό θα έχει την πνευματική του καλλιέργεια, σύμφωνα με τα ιδεώδη της κοινωνίας στην οποία ανήκει.

Βιβλιογραφία

- Barker, A. (1984). *Greek Musical Writings*. Vol. I: *The Musician and his Art*. Cambridge/London/N.York.: C.U.P.
- Barker, A. (1989). *Greek Musical Writings*. Vol. II: *Harmonic and Acoustic Theory*. Cambridge/London/N.York.: C.U.P.
- Beardsley, M.N. (1989). *Ιστορία τῶν Αἰσθητικῶν Θεωριῶν. Ἄπο τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα*. Μετάφρ. Δ. Κούρτοβικ- Π. Χριστοδουλίδης, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Brann, E. (2004). *The Music of the Republic Essays on Socrates' Conversations and Plato's Writings*. Philadelphia/ Pennsylvania: Paul Dry Books.
- Brisson, L. (2003). *Ο Πλάτων, οι λέξεις και οι μύθοι*. Μετάφρ. Στέφανος Οικονόμου, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμο.
- Csapo, E. (2004). The Politics of the New Music. In P. Murray and P. Wilson (Eds.). *Music and the Muses. The Culture of 'Mousikē' in the Classical Athenian City* (p.p. 207-248). Oxford: Oxford University Press.
- Dickinson, G. L. (1932). *The Greek view of life*. (17^η εκδ.). London: Methuen.
- Frede, D. (1993). *Plato's Philebus*. Indianapolis: Hackett.
- Henderson, M. I. (1969). Ancient Greek Music. Στο E. Wellesz (ed). *Ancient and Oriental Music* (p.p. 336- 403). Oxford /London/ N.York: O.U.P.
- Kroh, P. (1996). *Λεξικό αρχαίων συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων*, Μετάφραση- Επιμέλεια Δ. Λυπουρλής- Λ. Τρομάρας, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Landels, J.G. (1999). *Music in Ancient Greece and Rome*. London/New York: Routledge.
- Lippman, E.A. (1964). *Musical Thought in Ancient Greece*. New York/London: Columbia University Press.
- Monro, D.B (1894). *The Modes of Ancient Greek Music*. Oxford: 1894.
- Morgan, K. (2000). *Myth & Philosophy from the Presocratics to Plato*. New York: Cambridge University Press.
- Nehamas, A. (1982). Plato on imitation and poetry in Republic 10. In J. Moravcsik & P. Temko (Eds.). *Plato on beauty, wisdom and the arts* (p.p. 47-78). Totowa. New Jersey: Rowman & Allanheld.
- Nettleship, R.L. (1963). *Lectures on the Republic of Plato*. N.York/ London/ Macmillan: St. Martin's Press.
- Neubecker, Annemarie-Jeanette (1986). *Η μουσική στην αρχαία Ελλάδα*, Μετάφρ. Μιρέλλα Σιμώτα- Φιδετζή, Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.
- Pappas, N. (1998). *Plato and the Republic*. London and New York:Routledge.
- Reinach, T. (1999). *Η Ελληνική Μουσική*. Μετάφρ. Αναστασία- Μαρία Γ. Καραστάθη. Εισαγωγή στην ελληνική έκδοση- μουσικολογική

- επιμέλεια: Ηλίας Γ. Τσιμπιδάρος, Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα.
- Rusk, R. (1967). *The doctrines of the Great Educators* (3^η εκδ.). N. York: St, Martin's Press.
- Sambursky, S. (1987). *The Physical world of the Greeks*. Translated from the Hebrew by Merton Dagut, London: Routledge & Kegan Paul.
- Small, Chr. (1983). *Μουσική- Κοινωνία- Εκπαίδευση*. Μετάφρ. Μιχάλης Γρηγορίου, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Stamou, L. (2002). Plato and Aristotle on music and music education: Lessons from ancient Greece. *International Journal of Music Education*, 39, 3-16.
- Urmson, J. O. (1982). Plato and the poets. In J. Moravcsik & P. Temko (Eds.), *Plato on beauty, wisdom and the arts* (p.p.125- 136). Totowa, New Jersey: Rowman & Allanheld.
- West, M.L. (1999). *Αρχαία Ελληνική Μουσική*. Μετάφρ. Στάθης Κομνηνός, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.
- Ανδρόνικος, Μ. (1986). *Ο Πλάτων και η τέχνη. Οι Πλατωνικές απόψεις για το ωραίο και τις εικαστικές τέχνες*. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Γιαννικόπουλος, Α.Β. (1989). *Η εκπαίδευση στην Κλασική και Προκλασική Αρχαιότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Γρυπάρης, Ι. (1954). *Πλάτων Πολιτεία: Εισαγωγή- Μετάφραση- Σχόλια*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Ζαχαρόπουλος.
- Δεσποτόπουλος, Κ. Δ. (1980). *Πολιτική Φιλοσοφία του Πλάτωνος* (2^η εκδ.). Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση.
- Καϊμάκης, Π. (2004). *Φιλοσοφία και Μουσική. Η μουσική στους Πυθαγορείους, τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη και τον Πλωτίνο*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμο.
- Κάλφας, Β. (1995). *Πλάτων Τίμαιος*. Εισαγωγή- Μετάφραση- Σχόλια: Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.
- Λάγιος, Η.- Παπανούτσος, Π.- Τατάκης, Β.(1954). *Πλάτωνος Λάχης*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Ζαχαρόπουλος.
- Μιχαηλίδης, Σ. (1989). *Έγκυκλοπαίδεια της Αρχαίας Έλληνικής Μουσικής* (2^η εκδ.). Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.
- Νικολάου, Ε. (2006). Η μουσική παιδεία στη σκέψη των αρχαίων φιλοσόφων. *Πολυφωνία*, 8, 77-90.
- Παλαμώτου- Θωμαΐδου, Κων/να. (1997). Η μουσική και η γυμναστική στα *Πολιτικά* του Αριστοτέλους. Στο Δ.Ν. Κούτρας (έπιμ.). *Πολιτική φιλοσοφία του Αριστοτέλη και οι επιδράσεις της* (σ.σ. 312-318). Αθήνα: Έταιρεία Αριστοτελικών Μελετών, «Τὸ Λύκειον».
- Παπανούτσος, Ε.Π.(1977). *Φιλοσοφία και Παιδεία* (2^η εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Ίκαρος.

- Τερέζης, Χ. (1999). Μια πλατωνική απάντηση στο φαινόμενο της μαζικής κουλτούρας. *Μαζική κουλτούρα και μουσική. Ίνδικτος*, 11, 165-183.
- Χριστοδούλου, Ι. - Πλευρά, Ε. (1999). *Πλάτων Πρωταγόρας*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτηρος.

Η Ειρήνη Νικολάου είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει τελειώσει τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (Φ.Π.Ψ.) του Τομέα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, με τίτλο «Η μουσική παιδεία στη θεώρηση του Αριστοτέλη». Επιπλέον είναι διπλωματούχος σολίστ πιάνο και σύνθεσης, όπου βραβεύτηκε αντιστοίχως με το Α' και Β' βραβείο. Από το 2002 εργάζεται ως ειδικό διδακτικό προσωπικό στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.) του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για τη διδασκαλία της μουσικής και διευθύνει τη χορωδία του Τμήματος. Από το 1999 έως το 2009 ήταν εργαστηριακός συνεργάτης του ΤΕΙ Βρεφονηπιοκομίας για τη διδασκαλία του μαθήματος Μουσικοπαιδαγωγική. Έχει διδάξει ανώτερα θεωρητικά, πιάνο και μουσική προπαιδεία σε ωδεία. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη μουσική παιδαγωγική, στη φιλοσοφία και στην αρχαία ελληνική μουσική. Είναι μέλος του συλλόγου αποφοίτων του Τμήματος Μουσικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών και της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.).

Music education in Plato's *Republic*

Eirini Nikolaou

Plato, in his masterpiece *Republic*, examines the status of music in education and its power in influencing ethos of a human being. Music in Plato, and generally in antiquity, had a broadened sense than it has today, meaning education of all “means” and it included poetry, theatre, art and so on. The sectors of music education in *Republic*, are: 1. Myths and their right choosing 2. The right way in expressing those myths. 3. The suitable melodies and harmonies, the right rhythms and instruments in educating of youngsters. Through musical education, Plato sees the route to virtues, like wisdom, bravery, temperance, generosity. One can get this kind of education through addiction and exercise and is addressed to the moral and intellectual culture of citizens. Plato's aspects about music education have influenced the thought of posterior philosophers and educators and render his work current concerning the music education of today.

Keywords: Plato, *Republic*, music education.

Eirini Nikolaou graduated from the Music Department of University of Athens. She received the Postgraduate degree “Philosophy” from the department Philosophy-Pedagogy-Psychology of Ioannina University. Furthermore she is a Diplomatic Piano soloist and composer where she took the first and second award as well. From 2002 she is a main teaching member for the Primary Educational Department of Ioannina University, teaching music and she is also responsible of the chorus conducting of the Department. From 1999-2009 she was a contract teacher in the Technological Institute of Epirus, with subject “music pedagogue”. She was a lecturer on high theory, piano and music for pre-school education at several Conservatories. Her research interests is focused on music pedagogue, philosophy and ancient Greek music as well. She is a member of the club of musicians graduated from the Music Department of Athens and of the Greek Society for Music Education.

email: ednikolau@yahoo.com